

Маркевич О. В.

ORCID: 0000-0003-0457-8697

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри всесвітньої історії

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КИТАЮ: ВИСВІТЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Ключові слова: Китай, економіка, політика, реформи, китайсько-українські взаємини.

Україна активно розбудовує міжнародну політику, укладаючи договори про співпрацю в економічній, науково-технічній, інформаційній та інших сферах з провідними країнами світу. До таких належить Китай, який за обсягом торгівлі є пріоритетним партнером України. Водночас поглиблення взаємостосунків з державами неможливе без усвідомленого вивчення історії обох країн, подій, які пережили два, здавалося б далекі народи. Такий підхід допоможе зрозуміти населення, спільного/відмінного ставлення до тих чи інших подій сучасності. Починається все зі шкільної парти, де перше джерело вивчення історії Китаю – підручник. Завданням нашої статті є з'ясувати, які питання новітньої історії Китаю висвітлюються в українських підручниках для 10-11 класів (за різними програмами, починаючи з 2000-х рр.), діяльність яких відомих постатей аналізуються, їх внесок в розвиток держави, питання культурного і наукового розвитку, а також чи піднімаються проблеми сучасних українсько-китайських взаємин? При чому основна увага звернена не на аналізі якості програми/підручника, а лише інформації, яка в ньому вміщена.

Джерелами дослідження є підручники з Всесвітньої історії для 10 класу, авторами яких є Полянський П. Б. (2003) [9, с. 200-205; 262-265]; Полянський П. Б. (2018) [10, с. 156-162]; Ладиченко Т. В. (2018) [6, с. 92-97]; Ладиченко Т. В., Осмоловський С. О. (Профільний рівень, 2010) [8, с. 84-89]; Гісем О.В., Мартинюк О. О. (Профільний рівень та рівень державного стандарту (2018)) [3; 4]; Сорочинська Н. М., Гісем О. О. (2018) [11, с. 140-145]. А також підручники 11 класу, авторами яких є Віднянський С. В. (2003) [2, с. 171-172]; Бураков Ю. В., Кипаренко Т. М., Мовчан С. П. (2005) [1, с. 256-267]; Ладиченко Т. В. (2011) [5, с. 152-158]; Ладиченко Т. В., Заблоцький Ю. І. (Профільний рівень, 2011) [7, с. 250-255]; Щупак І. Я. (2011) [12, с. 203-209]. Вказані підручники у різні роки рекомендовані

Міністерством освіти і науки України для навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, а також для профільного навчання.

Більшість підручників для десятикласників висвітлюють новітню історію Китаю до 1939 р. окремим параграфом при вивченні розділу «Держави Азії та Латинської Америки». У підручниках Ладиченко Т.В. об'єднано інформацію Японії і Китаю [6, с. 92], а у Полянського П. Б. «Японія, Китай та Індія в міжвоєнний період» [10, с. 156]. Там, де історія Китаю подається окремим параграфом, виклад основного матеріалу здійснюється цілісно. Його зміст включає висвітлення національно-визвольної боротьби, «Рух 4 травня», передумови революції 1925-1927 рр., її перебіг, об'єднання Китаю, внутрішня і зовнішня політика Гоміндану, протистояння між КПК і Гоміндану, відмінність у їх програмах розвитку держави [9, с. 200]. Увага звернена виключно на трьох постатях: Сунь Ятсен, Чан Кайші, Мао Дзедун. Ошатно вміщено їх портрети, а також короткі біографічні дані. Творчим інформаційним завданням є спроба порівняти постаті Чан Кайші та Мао Дзедуну [6, с. 96].

Завдання для перевірки засвоєння рівня знань також типові і стосуються оцінки подій в Китаї в 1925-1927 рр., реформ Чан Кайші; причин протистояння між двома партіями соціалістичної орієнтації – КПК і Гомінданом, що призвело до громадянської війни в Китаї [8]. Автори прямо вказують на вплив Радянського Союзу на розвиток подій в Китаї і вносять це або окремим завданням для десятикласника, або пунктом параграфу. Щодо китайсько-японських взаємин на передодні Другої світової війни, то найчіткіша позиція простежується у підручнику Сорочинської Н. М., де не лише вміщено теоретичний матеріал, а й наведено фото з яскравим заголовком «Японські звірства у Китаї» [11, с. 145]. У інших, досліджених нами підручниках, погіршення зовнішньополітичного становища Китаю, агресію Японії висвітлюють в контексті створення маріонеткової держави в Маньчжоу-Го. Дається і оцінка міжнародної політики, вказується, що усі зусилля китайського керівництва отримати допомогу від держав Заходу в боротьбі проти Японії успіху не мали. У підручнику Полянського П. Б. інформація про загарбання Японією Північно-Східного Китаю виводиться за межі окремих параграфів про Японію чи Китай і аналізується при вивченні теми «Міжнародні відносини» в контексті наростання загрози війни. Інформація обмежена і подана разом з підготовкою Німеччини до війни [9, с. 262].

У підручнику профільного рівня історія Китаю висвітлюється більш детально, акцент робиться на національному русі, про що говорить назва параграфу «Боротьба Китаю за національну само визначеність, економічну самостійність і соціальний прогрес» [8, с. 84]. На нашу думку таке формулювання є найвдалішим і підкреслює боротьбу народу, його самовизначеність, трагічність багатьох подій і вольове прагнення побудувати власну державу.

Вивчення всесвітньої історії одинадятикласниками в більшості розпочинається з Другої світової війни і завершується сучасністю. Історія Китаю подається окремим параграфом і увага приділена інформації: проголошення КНР, культ особи Мао Дзедуну та соціально-економічні експерименти комуністів, реформи Ден Сяопіна, зовнішня політика, стосунки з СРСР (потім – Росією), США, Японією тощо. Випускники можуть зробити самостійну оцінку подій, які мали місце в цій державі, попрацювавши з документами. В кінці параграфів вміщено документи: гасла «Культурної революції» у Китаї (витяг з листівок організації Хунвейбінів. Пекін. 1966 р.) та Про специфіку реформ у Китайській народній республіці (точка зору Китайського дипломата) [1, с. 266].

Автори сучасних українських підручників однастайні в одному – на початок ХХІ століття Китай став провідною країною світу. Цю думку для учнів загальноосвітніх шкіл обґрунтовують інформацією про економічний розвиток: підвищення життєвого рівня населення, збільшення ощадних вкладів за останні десятиріччя, обсягом ВВП тощо. Вказується, що це передова технологічна країна і на сьогодні 1/3 усіх комп'ютерних компонентів у світі виробляється в Китаї [12, с. 207]. Акцентується і на зростанні впливу на міжнародній арені: голова КНР Ху Цзінтао визнаний найвпливовішим лідером світу 2010 р., випередивши Президента США Барака Обаму [5, с. 156].

Відомості про сучасні українсько-китайські взаємини більш узагальнені, вказується лише на їх динамічний розвиток. За обсягом експорту Китай стабільно входить у п'ятірку основних торговельних партнерів України. На китайському ринку працюють багато українських оборонних підприємств. Китайська сторона виявляє зацікавленість у розширенні взаємодії в науково-технічній, аерокосмічній сфері [12, с. 207]. Щодо двосторонніх візитів, то Президент України відвідав Китай у 1995 р., а голова КНР Цзянь Цземіня прибув в Україну у 2001 р. [2, с. 173]. Під час візиту Ху Цзіньтао до України в червні 2011 р. були підписані двосторонні контракти на суму близько 3,5 млрд доларів [12, с. 207].

Особливу увагу заслуговує постановка питання у підручнику профільного рівня авторів Ладиченко Т. В., Заблоцький Ю. І.: Чим досвід Китаю корисний для України? Дається і однозначна відповідь, що встановлення дружніх відносин з КНР, виведення їх на рівень стратегічного партнерства – одне з істотних досягнень зовнішньої політики незалежної України. Потенціал українсько-китайської співпраці у найрізноманітніших галузях промисловості, сільського господарства, науки і техніки – величезний, і його успішна реалізація залишається одним із найважливіших завдань двосторонніх відносин [7, с. 254-255].

Висновки. Здійснений нами аналіз підручників доводить, що політична історія Китаю висвітлюється систематично, цілісно, об'єктивно і неупереджено. Відображаються як трагічні сторінки історії, репресії комуністів, так

і здобутки в економічній, технічній, науковій сферах. Наводяться біографічні відомості найвідоміших політичних діячів, їх роль у новітній історії держави, для запам'ятовування вміщені фото, цитати, які ввійшли в історію не лише Китаю, а навіки вкарбувалися у світову політичну думку. Сучасний Китай перед українськими старшокласниками постає провідною державою, стратегічним партнером, з якими Україна має сталі взаємини, підкріплені цілим рядом взаємних угод. Найменше, на наш погляд, вміщено інформації про сучасний розвиток культури в Китаї, досягнення у спорті, техніці, інформації про навчальні та наукові установи. Не лише досягнення в економіці, а й у спорті, кінематографії роблять сучасний Китай привабливим для українців. Так, зокрема, на Олімпіаді в Токіо (23 липня – 8 серпня 2021 р.) спортсмени показали вражаючі результати – 88 медалей, з яких 38 золотих, а на Параолімпіаді (24 серпня – 5 вересня 2021 р.) не залишили суперникам жодних шансів, виборовши 207 медалей, з яких 96 – золоті. А такі здобутки – справа не одного десятиліття років. У перспективі це напрямок дослідження варто продовжувати, розширити науково-експертні публікації про те як висвітлюється історія України в підручниках для китайських школярів. І мати надію, що сучасна Україна постає перед учнями в далекому Китаї як суверенна, незалежна, демократична, цілісна, соціальна і правова держава з багатовіковою історією, розвиненою культурою та співочою мовою.

Література:

1. Бураков Ю.В. *Всесвітня історія: новітні часи: Підруч. для 11-го кл. серед. загальноосв. навч. закл. Вид. 4-те, виправл. та доповн.* / Бураков Ю.В., Кипаренко Г.М., Мовчан С.П. К.: Генеза, 2005. 416 с.
2. Віднянський С.В. *Всесвітня історія. Новітня історія. 1939-2003: навч. посібник. для 11-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Вид. 2-ге, перероблене.* К.: Дієз-продукт, 2003. 208.
3. Гісем О. В. *Всесвітня історія (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.* Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 240 с.
4. Гісем О. В. *Всесвітня історія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.* Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 176 с.
5. Ладиченко Т. В. *Всесвітня історія: підручник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів (рівень стандарту, академічний рівень).* К.: Грамота. 2011. 224 с.
6. Ладиченко Т. В. *Всесвітня історія : (рівень стандарту) : підруч. для 10-го кл. закл. заг. серед. освіти.* Київ: Генеза, 2018. 160 с.
7. Ладиченко Т.В. *Всесвітня історія: підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. : профіл. рівень / Т.В. Ладиченко, Ю.І. Заблоцький.* К. : Генеза, 2011. 320 с.

8. Ладиченко Т.В. *Всесвітня історія : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. : профіл. рівень* / Т.В. Ладиченко, С.О. Осмоловський. К.: Генеза, 2010. 304 с.

9. Полянський П.Б. *Всесвітня історія. 1914-1939: Підруч. Для 10-го кл. загальноосвіт. навч. закл.* К.:Генеза, 2003. 288 с.

10. Полянський П. Б. *Всесвітня історія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. загальн. середн. освіти.* К.: Грамота, 2018. 256 с.

11. Сорочинська Н.М. *Всесвітня історія [рівень стандарту] : підручник для 10 кл. загальн. серед. освіти* / Н.М. Сорочинська, О.О. Гісем. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 256 с.

12. Щупак І. Я. *Всесвітня історія. Новітній період (1939 – 2011 рр.): підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів.* Запоріжжя: Прем'єр, 2011. 282 с.

УДК 94:327(5–191.2+510)

Менкеуліці

ORCID: 0000-0002-9360-3737

аспірант історичного факультету

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ГАЗОВИЙ ЧИННИК У ВІДНОСИНАХ КНР і ТУРКМЕНИСТАНУ

Ключові слова: Китай, Туркменістан, природний газ.

З кінця 1990-х рр. великі міста КНР розпочали послідовно реалізовувати політику оптимізації енергетичної структури і заміни вугілля природним газом. Оскільки власні запаси природного газу в Китаї не задовольняли попит, це обумовило важливість його експорту з-за кордону, у тому числі з Туркменістану. Ця країна посідає четверте місце у світі за запасами природного газу. Протягом багатьох років вона експортувала його в Україну і Західну Європу через російський газопровід.

У 2000 р. під час візиту Голови КНР Цзян Цземіня до Туркменістану було підписано Угоду про основні принципи взаєморозуміння і співробітництва між Китайською національною нафтовою корпорацією (CNPC) і урядом Туркменістану в галузі енергетики [1]. Це була перша така угода про співробітництво у цій сфері між Китаєм і Туркменістаном.

Під час президентства Сапармурата Ніязова (1991–2006) співробітництво у сфері енергетики і торгівлі двох країн розвивалося досить повільно, а обміни візитами між двома лідерами відбувались рідко. Усього за 15 років